

בלק ג

ומנהר נהר יוצא מעדני שהוא בתחלת מזרח ועד אפסי ארץ שהוא בסוף מערב.

וצריך ביאור, למה נאמר „מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ“ ולא נאמר בקיצור „על כל הארץ“ וכיו"ב. ובכלל למה ל- הזכיר הימים „מים עד ים“, הרי מל- כותו של משיח היא על הארצות (יושבי תבל).

ב. ויש לבאר זה ע"ד החסידות ע"פ דברי רבינו הזקני, שהשלימות דימות המשיח תלוי „במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות“, שעי לימוד התורה וקיום המצוות – „בקולו תשמעו“ – מכינים את העולם כולו, ואת בניו בפרט, לתכלית השלימות דימות המשיח. וכיון שמדתו של הקב"ה היא „מדה כנגד מדה“, מובן, ש„מעשינו ועבודתנו“ המביאים לביאת המשיח, צריכים להיות בדומה להעילויים שיהיו אז. זאת אומרת, דכדי להגיע לגילוי מלכותו של מלך המשיח, שתהי „מים עד ים ומנהר עד

א. „וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ“, ובפרש"י פרשתנו: מפרש שפסוק זה נאמר על מלך המשיח, וזוהי הכוונה בנבואת בלעם: „וירד מיעקב“ – „ועוד יהי מושל אחר מיעקב . . ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו וירד מים עד ים“. וכן מצינו לשון זו בנבואת זכריה, המדברת בפירוש על מלך המשיח – „הנה מלכך יבוא גו' עני ורוכב על חמור גו' ומשלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ“, והובא ג"כ ברמב"ם בפירוש הכתוב (בנבואת בלעם) „וקרקר כל בני שת“ – „זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים“.

ובפשטות הכוונה שמלך המשיח יהי רודה ומושל בכל העולם כולו, וכפי הראב"ע, „מים הדרומי הנקרא הים ה' אדום אל ים צפון שהוא ים אוקיינוס

(1) תהלים עב, ח.

(2) כד, יט.

(3) והוא כפי רבותינו שהביא רש"י בתהלים שם, טז ש„כל המזמור במלך המשיח“. משא"כ לפי פשוטו מדבר בשלמה המלך (כפרש"י שם) וכי תחילת המזמור „לשלמה אלקים“ (וכפרש"י שם). ובראב"ע (ורד"ק) עה"פ „וירד גו' הביא שני ה' פירושים. ואכ"מ.

(4) ט, ט"י.

(5) הל' מלכים פ"א ה"א.

(6) פרשתנו כד, יז.

(7) ראה רש"י זכריה שם „מימא ועד מערבא (ל' התרגום. ומוסיף) לסוף העולם“.

(8) תהלים שם (משא"כ בזכריה שם. ולהעיר מרד"ק זכריה שם, שהביא פי' הראב"ע דתהלים שם (ומוסיף „והנה ימשול בכל העולם“) ולא פירשו על אחר).

(9) בראשית ב, י – בפרש"י זכריה שם „ומנהר פרת“, והיינו ה' ע"פ דחז"ל (בכורות נה, ב) „הוא פרת דמעיקרא“, ובפרש"י שם (וראה גם תוס') „הוא פרת הנזכר למעלה ונהר יוצא מעדן גו' שהשלשה נפרדין ממנו“.

(10) ע"ד „והי' ה' למלך על כל הארץ“ (זכריה יד, ט) ועוד.

(11) משא"כ להפירוש דקאי על שלמה, הכוונה לגבולות הארץ, „כל א"י מים סוף ועד ים פלשתיים“ (רש"י תהלים שם. ועוד. וראה משפטים כג, לא).

(12) תניא רפ"ז.

(13) תהלים צה, ז. סנהדרין צח, סע"א.

(14) ראה משנה סוטה ח, ב, ט, ב. ובכ"מ.

ג. ביאור הענין:

החילוק בין „ים” ו„ארץ” הוא, ד„ים” מורה על דברים המכוסים (כמו ברואי הים המכוסים במי הים), ו„ארץ” מורה על דברים הגלויים. ובעבודת האדם: „ים” קאי על כחות הנפש שבאדם עצמו, ו„ארץ” – פעולותיו בעולם שחוץ הימנו.

והנה בנוגע ל„ים” מדגיש הכתוב „מים עד ים”, שיש שני „ימים” שבהם צ”ל הרדי והממשלה. ויש לבאר ענינם של שני ה„ימים” בעבודת האדם, ע”פ מ”ש בנבואת זכריה²¹: „והי’ ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חצים אל הים הקדמוני וחצים אל הים האחרון”, שעפ”ז יל”פ, דשני ה„ימים” הנאמרים בנוגע למשיח – „מים עד ים” – הם „הים ה” קדמוני” ו„הים האחרון”²², ראשית כל הימים ואחריתם.

ובעבודת האדם: „הים הקדמוני” הוא ראשית כל הכחות, שהוא כח החכמה (ראשית המוחין), ו„הים האחרון” הוא אחרית כל הכחות, שהוא כח העשי. ואין עבודת האדם בשלימות עד שהאדם רודד ומושל מראשית כוחותיו, כח החכמה, ועד אחרית כוחותיו, כח העשי.

כלומר: בתחילת הכל צריך האדם להיות רודה בכח החכמה (ומוחין) שלו, שיהי’ כולו בקדושה, כי כללות הנהגת האדם, לכל פרטי, תלוי’ בשכל שבראש, שהמוח שליט על הלב²³ לשמרו מתאוות רעות כו’.

אפסי ארץ”, צ”ל עבודה הפרטית של כאו”א מעין זה.

ויומתק ע”פ המבואר בס’ מאור עי-נים¹⁵ (להרה”צ כו’ מטשערנאביל) בשם הבעש”ט „שצריך כל א’ מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו” [וכמשנ”ת במ”א הרמז לזה בנגלה דתורה – דבירושלמי¹⁶ דרשו הכתוב „דרך כו’ כב מיעקב” על כאו”א מישראל, ובמ”א בירושלמי¹⁷ (וכן בכמה מפרשי התורה¹⁸) דרשוהו על משיח, והיינו לפי שבכאו”א יש „חלק קומת משיח”], וכמבואר ג”כ בס’ התניא¹⁹, שגילוי הנקודה הפנימית שבלב כל ישראל, שהיא התקשרותו אל הקב”ה למעלה מדעת האדם („היסח הדעת”²⁰), היא ע”ד „ציאת השכינה הכללית מהגלות והשב” לעד ולעולמי עולמים”.

ועפ”ז יש לומר, שזהו דיוק לשון הכתוב „וירד [ומשלח] מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ”, כי כדי לזכות לשלימות גילוי מלכות מלך המשיח בכל העולם כולו (גאולה כללית), צ”ל מעין זה בעבודת האדם (גאולה פרטית), שניצוץ משיח שבכל אחד ואחד (נקודה הפנימית שבלב) צ”ל רודה ומושל בכל חלקי ועניני האדם, וכיון שעניניו העיקריים של האדם מתחלקים ל„ים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ”, לכן גם במלכות משיח נאמר כן.

(15) פ’ פינחס עה”פ (כה, יב) לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום.

(16) מעשר שני ספ”ד.

(17) תענית פ”ד ה”ה.

(18) ראה רמב”ן ועוד עה”פ.

(19) אגרת הקודש ס”ד (קה, ב).

(20) דמשיח בא בהיסח הדעת (סנהדרין צז,

סע”א). וראה אזה”ת עקב (כרך ו’) ס”ע בשיב,

ד„גילוי פנימי” הלב (שזהו בחי’ משיח”.

(21) יד, ה.

(22) להעיר מסוכה (נב, סע”א) דהים הקדמוני

קאי על מקדש ראשון, והים האחרון על מקדש שני.

(23) תניא פ”ב (יו, רע”א) מר”מ פ’ פינחס.

וראה „הערות ותיקונים” לתניא שם.

קאי על כללות העולם, שנקרא „גני” – גנו של הקב”ה – וכמ”ש²⁷ „באתי לגני אחותי כלה”. וזוהי עבודת האדם, „לעב-דה ולשמרה”²⁸, שע”י עבודתו בבירור וזיכוך העולם, ה”ה פועל ומגלה בכל העולם כולו, שיהי’ ניכר בו שהוא „גנו” של הקב”ה.

וזהו הדגשת הכתוב „ומנהר עד אפסי ארץ” – שאסור לו לאדם לסגור את עצמו בדי אמותיו ולא לחשוב ע”ד העולם שסביבו, באמרו „אני את נפשי הצלתי”, והוא נמצא ב„עדן” (מקום של גילוי אלקות²⁹) – אלא צריך להתעסק בהעבודה עם ה„נהר”, „להשקות את הגן”, לברר ולזכך (בכחו של ה„נהר” היוצא מ„עדן”) את כל העולם כולו, „עד אפסי ארץ”.

ועבודה זו היא המביאה לידי שלימות מלכות המשיח, „וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ”, שנוסף על השלימות של משיח עצמו³⁰, „ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד”³¹, הרי „יחקון” את העולם כולו לעבוד את ה’ ביחד שנאמר³² כי אז אהפוך אל עמים גו’ לקרא כולם בשם ה’ גו’³³, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

(משיחת י”ב תמוז תשל”ג)

אבל לאידך צ”ל העבודה וההשתדלות להיות „רודה” עד „ים האחרון”, כח העשי’ שלו, וכפי שרואים במוחש, ש-אפשר שבשכלו מבין האדם היטב כיצד צ”ל הנהגתו בכל הפרטים, אבל אין בכחו לשלוט על עצמו להביאו לידי פועל, ועד לעשי’ ממש. ואפשר שיהי’ לו רגש טוב לכל דבר שבקדושה, כולל מחשבה טובה, ואף דיבור טוב, ומ”מ אינו בא לידי מעשה בפועל – והמעשה הוא העיקר³⁴.

וזהו ההדגשה, שעבודת האדם צ”ל „מים עד ים” – כי א”א שעבודתו תהי’ בשלימות, מבלי הרדי’ והממשלה בשני קצוות אלו, „הים הקדמוני” ו„הים האחרון”, חכמה ומעשה.

ד. אמנם, כל זה הוא באדם עצמו. ואף כח העשי’ שלו, מעשה בפועל, שהוא רק בדברים שמחוץ הימנו, מ”מ אפשר ל-היות שכוונת עשיותיו אינה כדי לפעול מחוץ הימנו, אלא זהו רק חלק מעבודתו עם עצמו, שהבחינה שהוא חדור כולו בקדושה היא כאשר בא גם לידי מעשה בפועל³⁵.

זהו שממשיך בכתוב שלא מספיק „מים עד ים”, אלא צ”ל ג”כ הרדי’ „ומנהר עד אפסי ארץ”.

והענין בזה:

הובא לעיל פירוש הראב”ע ד„נהר” זה הוא ה„נהר יוצא מעדן”, שענינה של יציאה זו מ„עדן” הוא (כהמשך הכתוב) „להשקות את הגן”, שבתחילת הבריאה הוא ה’ מקומו של אדם הראשון, „וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה”³⁶. ובכללות,

(27) שה”ש ה, א. שהש”ר עה”פ. המשך באתי לגני, השי”ת.

(28) ראה תרגום יונתן עה”פ. ובכ”מ.

(29) ראה ברכות לד, ב.

(30) ראה לקו”ש חכ”ז ע’ 7-256.

(31) ישעי’ נב, יג. ובתרגום שם (ועוד) דקאי על משיח.

(32) רמב”ם הל’ מלכים ספ”א.

(33) צפני’ ג, ט.

(24) אבות פ”א מ”ז.

(25) ראה בארוכה לקו”ש ח”ח ע’ 154 ואילך.

(26) בראשית ב, טו.